

Nr 7.

Utlåtande i anledning av väckt motion om utredning angående ändrade grunder för ersättning åt jordbrukare, som beröras av sjöregleringar i Norrlands inland, m. m.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 297, vilken behandlats av tredje lagutskottet, ha herrar *Johansson* i Norr-fors och *Persson* i Norrby hemställt, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam utredning angående ändrade grunder för ersättning åt jordbrukare, som beröras av sjöregleringarna i Norrlands inland, samt vid försäljning av vattenrätter, så att förslag i ämnet måtte föreläggas nästa års riksdag».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för denna hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Vattenlagen den 28 juni 1918 innehåller i 9 kap. vissa bestämmelser om ersättning vid vattenreglering m. m. I 9 kapitlet 1 § föreskrives, att den, som enligt lagen medgivits rätt att vidtaga åtgärd, varigenom annans egendom lider skada eller intrång, är skyldig gälda ersättning för förorsakad förlust, skada eller intrång. Vid avgörande, huruvida skada uppkommer, skall enligt 9 kapitlet 8 § hänsyn tagas jämväl till skada eller lidande av annan beskaffenhet än rent ekonomisk. Vidare stadgas i 9 kapitlet 3 §, att där genom vattenuppdämning eller annan åtgärd hel fastighet eller del därav varder onyttig för ägaren eller synnerligt men vid begagnandet därav uppkommer, skall, om ägaren fordrar det, hela fastigheten eller den särskilda delen lösas. Om genom dylik åtgärd begagnandet av fastighet försvåras eller fördyras, skall, i den mån fastigheten ej löses, sådan skada ersättas.

Ersättningen utgår jämlikt 9 kapitlet 1 § andra stycket i princip i penningar men kan utgå medelst kraftöverföring ävensom vid vattentäkt i form av tillhandahållande av vatten. Parterna ha dock frihet att avtala om annan lämplig form av ersättning.

Ersättning i penningar för skada till följd av vattenreglering utgår med engångsbelopp enligt 9 kapitlet 47 §. Ersättning i penningar skall vidare jämlikt 9 kapitlet 49 § i princip bestämmas till belopp, motsvarande full gottgörelse för skada eller intrång, som föranletts av åtgärden. Dock skall för vissa i 9 kapitlet 48 § angivna fall ersättningen beräknas till fulla värdet och hälften därutöver. Denna förhöjda beräkningsgrund skall tillämpas

bland annat i fråga om mark, vartill äganderätt avstås, ävensom skada å mark till följd av vattenuppdämning eller annan ändring i vattenståndsförhållandena.

Kraftöverföring ifrågakommer enligt 9 kapitlet 13 § endast såsom ersättning för annan tillhörig vattenkraft. Frikraft utgår däremot icke som ersättning för exempelvis dämningsskada. Enligt huvudregeln kan i sistnämnda fall blott ersättning i penningar ifrågakomma, om ej annat avtalats.

Angelägenheten att på bästa sätt ersätta dem som drabbas av skadorna vid sjöregleringar har flera gånger föranlett förslag om omarbetning av vattenlagens ersättningsregler. Utskottet vill särskilt hänvisa till en vid 1947 års riksdag väckt motion om utredning av frågan om full ersättning till kringliggande bygd för skador i anledning av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar m. m. samt andra lagutskottets utlåtande, nr 37, i anledning av motionen. Utlåtandet innehåller en redogörelse för gällande rätt ävensom sammandrag av vad som förevarit vid frågans tidigare behandling och av yttranden från ett flertal myndigheter och enskilda. I utlåtandet uttalade andra lagutskottet bl. a. följande.

Ifrågavarande motion torde närmast ha föranletts av de förhållanden, som uppstått i vissa delar av Ångermanälvens vattenområde i anledning av där pågående mycket omfattande vattenregleringar.

Med hänsyn till näringslivet och produktionen i stort äro de djupgående ingreppen i enskildas tillvaro och bygdens liv, som dessa vattenregleringar föra med sig, ofrånkomliga. Härigenom framkallas emellertid naturligt nog en mängd svårlösta problem. I motionen beröras närmast två spörsmål, nämligen frågan om ersättning till bygden såsom sådan i anledning av ifrågavarande skador och frågan om gottgörelse för dämningsskada i form av kraft.

Motionärerna ha här tagit upp problem av stor social räckvidd. Inte minst frågan om bygdens ställning måste skänkas allt beaktande. Utskottet finner för sin del det vara en angelägenhet av största vikt, att i regleringsbygderna utkomstmöjligheterna och trivseln för befolkningen icke minskas och att en avfolkning av bygderna på allt sätt förhindras.

På längre sikt kan dock knappast tänkas någon annan verkligt effektiv metod att avhjälpa regleringsbygdernas svårigheter än att tillföra dessa nya produktiva krafter i stället för dem, som förstöras genom vattenregleringarna. Meningen med de ovan behandlade regleringsavgifterna är just, att dessa skola användas i sådant syfte. Bygdekraftinstitutet har sin grund i en liknande åskådning. Samma tankegång ligger också bakom motionärernas förslag, att ersättning för dämningsskador skall kunna lämnas i form av kraft i stället för i penningar. Även flera av talesmännen för de berörda bygderna, vilka gjort sin röst hörd i landskommunernas förbunds yttrande, ha framhållit det otillfredsställande i att ersättningstagarna endast kunna få ut kontanta kapitalbelopp som gottgörelse för lidna skador. Att ersättning skulle kunna utgå i form av kraft i större utsträckning än hittills, har från detta håll framställts som ett önskemål. Ett annat uppslag har lämnats av vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol, som pekat på möjligheten

att låta ersättning för skador å mark och fiske utgå in natura exempelvis i form av mark, skog eller vatten.

Diskussionen föres härigenom över till frågan om olika ersättningsformer för enskild skadelidande. I detta hänseende är utskottet av den mening, att så snart skadorna vid uppdämningar bliva av större omfattning, möjligheter böra förefinnas för den skadelidande att utfå ersättning på annat sätt än i penningar. De olika former för ersättning för skadad mark, som därvid i första hand synas kunna ifrågakomma, äro kraft och mark. Det erbjuder visserligen mindre svårigheter att evalvera dämningsskador i penningar än i olika naturaprestationer, men då det för dessa bygders bestånd är en oeftergivlig förutsättning, att de produktiva krafter, som förstöras, ersättas med andra, måste enligt utskottets mening alla vägar provas att finna ur nu angivna synpunkter ändamålsenliga ersättningsformer. Knappast mindre svårigheter torde möta då det gäller att nå fram till lämpliga former för gottgörelse av skador å fiske och skogsbruk. Emellertid måste försök göras att övervinna också dessa svårigheter. En utredning beträffande dessa frågor synes utskottet ofrånkomlig, därest man vill gå till botten med dem och finna radikala botemedel.

På hemställan av andra lagutskottet anhöll 1947 års riksdag i skrivelse (nr 313) till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning

1) av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, samt

2) beträffande möjligheterna att i fråga om sådan skada, som drabbat enskild, lämna denne ersättning i annan form än i penningar.

Skrivelsen överlämnades den 16 september 1947 av Kungl. Maj:t till den år 1945 tillsatta *utredningen rörande vissa ändringar i vattenlagen* för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det utredningen lämnade uppdraget.

Till nämnda utredning ha även överlämnats ett flertal framställningar från myndigheter och enskilda. Nämnas må i samband med nu förevarande motion en begäran år 1946 av dåvarande lokala jordnämnden i Västernorrlands län, att jordnämnden, dåvarande egnahemsnämnden eller annat lantbruksorgan måtte erhålla i uppdrag att omhänderhava de fastighetsbildningsfrågor, som uppkommo i samband med vattenregleringar, samt att bestämmelser angående handläggningen av frågor rörande fastighetsbildningen i regleringsområden måtte inflyta i vattenlagen.

Utskottet. Angelägenheten att hämma skadeverkningarna vid vattenreglering har, som nämnts, för icke länge sedan uppmärksamrats av riksdagen. Efter hemställan av 1947 års riksdag har spørsmålet överlämnats till den år 1945 tillsatta utredningen rörande vissa ändringar i vattenlagen. Enligt vad utskottet inhämtat har utredningen ännu icke framlagt något förslag i frågan. Den avser emellertid enligt årets riksdagsberättelse att slutföra sitt arbete under år 1950.

Även enligt utskottets mening är problemet om begränsning av skadeverkningarna vid vattenreglering av stor social räckvidd. Såsom ovan

nämnts ha emellertid i denna del motionärernas önskemål om utredning i viss mån redan tillgodosetts.

I motionen framlagda förslag att lantbruksnämnd och länsbostadsnämnd böra inkopplas på planläggningsarbetet vid sjöregleringar gå emellertid delvis utöver vad som dryftats vid 1947 års riksdag. Detsamma torde kunna sägas om den av motionärerna mera flyktigt berörda frågan, vilken art ersättning bör utgå vid köp av strömfall. De synpunkter, som i dessa hänseenden anförs i motionen, böra enligt utskottets uppfattning lämpligen tagas i övervägande vid fullföljandet av förenämnda utredning rörande vissa ändringar i vattenlagen. Motionen synes därför böra överlämnas till utredningen.

Med stöd av det anförda får utskottet alltså hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förevarande motion överlämnas till utredningen rörande vissa ändringar i vattenlagen för att tagas i övervägande vid fullgörande av dess uppdrag.

Stockholm den 24 februari 1950.

På tredje lagutskottets vägnar:

ABEL ANDERSSON.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Carl Edmund Eriksson, Nils A. Larsson, Hermansson*, Werner, Eskilsson, Ivar Persson*, Grym* och Näslund*;

från andra kammaren: herrar Andersson i Löbbo, Ericsson i Sörsjön, Andersson i Mölndal, Utbult, Johansson i Torp och Jansson i Aspeboda.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.